

היבטים לשוניים בפרשת וילך ע"י

דקדוקי קריאה בפרשת וילך ובהפטרה ועד רביעי של פרשת האזינו

לא ו אל-תִּירָאוּ: געיה בת"ו והר"ש אחריה בשווא נע, דין דומה בהמשך פס' יב וִירָאוּ.

יעֲזֹבֶד: הכ"ף דגושה

לא יט וְלִמָּדָה ... שִׁמָּה: יש להקפיד על המפיקים. תִּהְיֶה-לִּי: געיה בת"ו

לא כא נִשְׁבַּעְתִּי: הבי"ת בפתח אע"פ שהיא בסילוק (סוף פסוק)

לא כה נִשְׁאֵי: מרכא בנ"ן כטעם משנה

לא ל אֶת-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה: מרכא טיפחא, לא טיפחא מונח

הפטרת שבת שובה הושע יד ב-י ויש נוהגים להוסיף מיכה ז יח-כ ויואל ב טו-כז:

הושע יד

ב שׁוֹבָה: הטעם בשי"ן מלעיל

ד וְלֹא-נֹאמַר עוֹד: טעם נסוג אחור לנ"ן

ו שְׂרָשִׁיו: כולם בקמץ רחב

ט לְעֶצְבִּים: הלמ"ד קמוצה. פְּרִיָּדָה: הפ"א סגולה

י וַיִּבֶן אֱלֹהִים: טעם נסוג אחור ליו"ד. יִלְכּוּ בָּם: טעם נסוג אחור ליו"ד הלמ"ד בשווא נע. יִבְשׁוּלוּ בָּם: טעם נסוג אחור לכ"ף. השי"ן בשווא נע.

מיכה ז

כ מִימֵי קֶדֶם: טעם נסוג אחור למ"ם הראשונה

יואל ב

יז לְמִשְׁלַב־בָּם: השי"ן בקמץ קטן

כ אל-אַרְצָן צִיָּה: יש להקפיד על הפרדת התיבות שלא להבליע את הצד"י שבסוף תיבת 'אַרְצָן' עם זו שאחריה בתיבת 'צִיָּה'. בָּאֲשׁוּ: האל"ף בשווא נח ולכן הבי"ת בקמץ קטן. וְתַעֲלֶה: הוא"ו בשווא

כא אל-תִּירָאִי: געיה בת"ו והר"ש בשווא נע, בדומה לו בפס' הבא אל-תִּירָאוּ והקורא בשווא נח יחשוש לשינוי משמעות. גִּילִי וְשִׂמְחִי: שתיהן במלעיל

כב שִׁדִּי: שי"ן שמאלית

כג וַיִּזְרַד: במלעיל

כה הִילַק וְהַחֲסִיל וְהָגֹם: טעם טפחא בתיבת הִילַק

ראשון של האזינו (יש נוהגים לקרוא עד פס' יח):

לב א וְאֶדְבָּרָה: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה

לב ג הָבוּ גְדֹל: המילה הָבוּ מלרע, הטעם לא נסוג

לב ד פִּעֲלוּ: הפ"א בקמץ גדול, העי"ן בחטף קמץ. כִּי כָל-דִּרְכָיו: תיבת כִּי מוטעמת בטעם מרכא, ואין

¹ אנו בשנת עז, אבל הפרשיות החלו בשנת עז, ולכן נקראות על השנה הזו.

לצרף לה את תיבת 'כל' כאילו כתוב כִּי-כָל

לב ו הָלֵה: "הה"א מילה נפרדת מחוברת ל-'לה" ומנוקדת בפתח ה, הלמ"ד אחריה בשווא נח ל. האל"ף (של הויה המבוטא כאדנות) בחטף פתח א: הָלֵאֲדָנִי. וְיִכְנֹנֶדֶד: הכ' הסופית אינה דגושה

לב ז וְיִגְדֹדֶד: הדל"ת בשווא נח עקב ההטעמה. וְיֵאֱמְרוּ לָךְ: טעם נסוג אחר ליר"ד

לב י יִסְבְּנֶהוּ: ב"ת ראשונה בשווא נע והנר"ן בשווא נח. יִצְרְנֶהוּ: היר"ד בחירק חסר, אחריה צד"י מודגשת ובשווא נע והנר"ן בשווא נח

לב יא כְּנֶשֶׁר: הכ"ף בשווא לא בפתח. יִרְחֹף: החי"ת בצירי לא בסגול

לב יג עַל-בְּמוֹתֵי אֶרֶץ: טעם נסוג אחר לב"ת המנוקדת בקמץ רחב. וַיֵּאכֹל: הוא"ו בפתח ובמלרע.

שָׂדֵי: ש"ן שמאלית. וַיִּנְקְהוּ: ה' בצירי ודגושה ולא בשווא

לב טו כְּשִׁית: ש"ן שמאלית. אֱלֹהֶ: עיין פסוק יז

לב יז אֱלֹהֶ: הה"א ב"פתח גנובה". יש המבטאים אותה כאילו יש אל"ף לפני הה"א והיא מנוקדת פתח: אֵה וּהָה' במפיק. יש המבטאים אותה כאלו יש וי"ו (הנקראת כ W אנגלי) לפני הה"א, הוי"ו מנוקדת פתח: אֱלֹהֶ (elowah) וּהָה' במפיק. לכל הדעות הקורא אותה אלו-ה' ה"א פתוחה HA משתבש. שְׁעָרִים: ש"ן שמאלית

לב יח יִלְדֹדֶד: הלמ"ד בקמץ רחב הדל"ת בשווא נע. מְחַלְלֵךְ: למ"ד ראשונה בשווא נע והכ"ף בסוף רפויה

לא יז וּמִצְאָהוּ רְעוֹת רְבוֹת וְצָרוֹת.

פרשה וטבעה ד"ר משה רענן שבת בשבתו וילך שבת שובה עז

הפסוק שבו פתחנו נדרש על ידי האמורא רב ומובא במסכת חגיגה (ה,א): "רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי: וְהָיָה כִּי-תִמְצָאן אֹתוֹ רְעוֹת רְבוֹת וְצָרוֹת, עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות תקנה יש לו? מאי רעות וצרות? אמר רב: רעות שנעשות צרות זו לזו, כגון זיבורא ועקרבא". מפרש רש"י: "זיבורא ועקרבא – נקיט הכי, משום דאמרין במסכת עבודה זרה בפרק אין מעמידין (כח,ב): 'יחמימי לעקרבא וקרירי לזיבורא, וחילופא סכנתא', הלכך, היכא דנכתיה זיבורא ועקרבא נעשות צרות זו לזו, דלית ליה תקנתא לא בקרירי דקשה לעקרבא, ולא בחמימי דקשה לזיבורא".

הגמרא במסכת עבודה זרה ממליצה למי שנעקץ על ידי עקרב לטבול את האיבר הפגוע במים חמים ואילו מי שנעקץ על ידי זיבורא (צרעה או דבורה) צריך לקרר את מקום העקיצה. מסיבה זו אין דרך לטפל במי שנעקץ בו-זמנית על ידי שני מזיקים אלו.

"צמד חמד" זה מתואר בתלמוד כמה פעמים כמסוכן לאדם. צמד בעלי חיים מסוכנים זה, הצרעה והעקרב, מוזכר במקומות נוספים, למשל בגמרא בסנהדרין (סה,א): "אמר אביי: הלכך האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא, אף על גב דקא מיכוין דלא לזיקו, אסור". לדעת אביי איסור "חובר חבר" הוא גם כאשר מצמיד צרעה ועקרב על מנת שיעקצו זה את זה ובכך למנוע נזק מהאדם. בצד ההשוואה בין הצרעה והעקרב משתמע מהגמרא בשבת (קט,ב) שהעקרב נחשב למסוכן יותר: "ברזינא לזיבורא, רביעאה לעקרבא". מפרש רש"י: "ברזינא לזיבורא – כוס קטן מאד, ושמו ברזינא, מאותן מי רגלים שותין למי שנשכתו צרעה, ומתרפא. רביעאה לעקרב – רביעית לוג למי שעקצו עקרב".

דבורה או צרעה?

"עקרבא" הוא ללא ספק העקרב וכפי שניתן להוכיח מכמה מקורות. לעומת זאת, זיהוי ה"זיבורא" מורכב יותר. בארמית נקראת הצרעה בשם זיבורא, הקשור, ללא ספק, לשם העברי דבורה. לאור כך ש"ז" ו"ד" מתחלפות בין עברית וארמית הרי שכנראה מקורם של שני שמות אלו הוא בשם פרוטו-שמי משותף. בערבית נקראת הצרעה "זונבור" (زُنْبُور) או זנבאר (زَنْبَار), שמות הדומים מאוד לזיבורא.

יחד עם זאת, הצרעות נקראות בערבית גם בשם "דבור". למשל, הצרעה המזרחית נקראת בערבית "דבור אלבלח" (دبور البلح). לדבורה שם שונה לגמרי בערבית והיא נקראת נחלה (نحلة). צורת הנקבה של זיבורא היא זיבורתא. למרות השורש המשותף לשמות דבורה וזיבורא נראה שמשמעותם בספרות חז"ל איננה זהה. הדבורה היא תמיד דבורת הדבש אך השם זיבורא עשוי להתייחס הן לצרעות והן לדבורים ועל מנת לקבוע את המשמעות המדויקת של השם יש לבדוק את ההקשר.

דוגמה לכך שזיבורתא עשויה להיות גם דבורה היא דברי רב נחמן בסוגיה במגילה (יד,ב): "לא יאה יהירותא לנשי, תרתי נשי יהירן הויין, וסניין שמייחו, חדא שמה זיבורתא, וחדא שמה כרכושתא". פירוש: יהירות איננה ראויה לנשים, שהרי היו שתי נשים יהירות ושמותיהן שנאים. הכוונה לשתי הנביאות דבורה וחולדה. ייתכן שהזיבורתא המוזכרת במדרש תהלים (בובר, מזמור אי') גם היא דבורה שהרי היא מעניקה דבש: "אמר ר' תנחומא אומרים לה לזיבורתא, לא מדובשך ולא מעוקציד".

מאידך גיסא, באזכורים אחרים בגמרא סביר יותר שהשם זיבורא מתייחס לצרעה ובמיוחד לצרעה המזרחית הגדולה והמסוכנת הנפוצה בארץ. צרעה זו היא הגדולה בצרעות החברתיות בישראל ואורך המלכה מגיע ל-23-25 מ"מ. תפוצתה משתרעת גם בארצות הסמוכות לבבל ולכן ניתן להניח שהייתה מוכרת גם בבבל. בכמה סוגיות אנו לומדים על הסכנה שבזיבורא. למשל: "אמר רב אידי בר אבין: האי מאן דבלע זיבורא, מחייה לא חי, מיהו לשקיה רביעתא דחלא שמגז, אפשר דחיי פורתא עד דמפקיד אביתיה" (גיטין ע,א). פירוש: מי שבלע צרעה לחיות לא יחיה, שהעקיצה תגרום למותו, מכל מקום שישקו אותו רביעית של חומץ חריף, שיחיה מעט עד שיצווה לביתו, למשפחתו כל מה שהוא רוצה לומר בטרם ימות.

לחמם או לקרר?

על מנת לבדוק את הריאליה של דברי רב חיפשתי המלצות רפואיות עכשוויות לטיפול בעקיצות צרעות ודבורים לעומת עקרבים. התברר לי שלמרות קיומם של הבדלים גדולים בהרכב הארס של פרוקי רגלים אלו מומלץ תמיד לקרר את אזור העקיצה, בניגוד לדברי רב.

לדברי הרב ד"ר מרדכי הלפרין יש לזכור שהעיקרון המוזכר בגמרא מבוסס על תצפיות רפואיות של רופאי הזמנים ההם ופרקטיקה מקובלת, באזורים מוכי עקרבים וצרעות, כך שלא ראוי לזלזל בה. ייתכן שכשמדובר בארס קטלני של עקרב, ובהעדר בתי חולים או מרפאות עם נוגדנים לארס, חימום מיידי של מקום העקיצה במים רותחים עשוי לגרום להרס (דנטורציה) של חלבון הארס ולמנוע מוות. לעומת זאת מנגנון הסיכון בארס צרעות הוא עקב הפעלה חדה של מערכת החיסון. קירור המקום מקטין את התגובה החיסונית בעוד שחימומו מגדיל משמעותית תגובה זו.

בהקשר זה אזכיר את דרך הטיפול המקובלת גם היום בעקיצת הדג "שפמית ארסית" (lineatus Plotosus) מין זה חדר לים התיכון דרך תעלת סואץ. הוא חי במים רדודים והפך לסכנה ממשית למתרחצים. הטיפול המיידי המומלץ הוא חימום האיבר הנפגע על מנת לגרום לדנטורציה של חלבוני הארס בדומה למה שהיה מקובל בעבר לעקיצת עקרב.

שפמית ארסית
צילם: row_male

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי: raananmoshel@gmail.com

הפטרת וילך שבת שוגה

ההפטרה מורכבת ממספר קטעים ויש בזה חילוקי מנהגים נדון בע"ה בקטע מספר יואל

ב יא וַיֵּן נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חִילוֹ כִּי רַב מְאֹד מִחֲנֹהוּ כִּי עָצוֹם עֲשָׂה דְבָרוֹ כִּי־גָדוֹל יוֹם־יְיָ וְנוֹרָא מְאֹד וּמִי יִכְלֶנּוּ:

וַיֵּן נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חִילוֹ המחנה המדובר הוא מכת הארבה הכבדה המתוארת בפסוקים הקודמים.

רש"י: **וה' נתן** - עליהם קולו כמאמר נביאיו לפני סלחו בהם את חילו זה: רשב"ע חולק: הטעם שיש להם קול גדול על כן רגזה ארץ בקול התרועה שאמר (פס' א) **יִרְגְּזוּ כָּל יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ וְהַמִּפְרָשׁ כִּי פִירַשׁ הַשֶּׁם הוֹדִיעֵכֶם זֶה לִפְנֵי בּוֹאוֹ אֵינְנוּ עַל דֶּרֶךְ הַלְשׁוֹן** רק הטעם כאילו **השם** הרעיש הארץ בדרך (יואל² ד טז) **מִצִּיּוֹן יִשְׁאַג וּמִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ** והוא מתנבא על הרעש על כן אמר (יהמי' כה ל) **שְׁאַג יִשְׁאַג עַל־גִּוְהוֹ**

כִּי רַב מְאֹד מִחֲנֹהוּ רשב"ע: ואין לתמוה איך הוא קולו כקול הרעש **כִּי רַב מְאֹד מִחֲנֹהוּ** כמו וּשְׁאֹן לְאַמִּים (ישעי' יז יב):

הרב מלבי"ם כשאר הפרשנים שלא הסכימו עם רשב"ע אלא פירשו על נבואה מקדימה. מפרש הטעם שיבוטלו סדרי המערכה, מפני שח' **נתן קולו**, והוא פקד הדבר בהשגחתו, והנה יאמר ה' **נתן קולו** והכריז **לפני חילו** ר"ל בטרם בוא חילו הכריז והודיע לאמר, שהגם **כִּי רַב מְאֹד מִחֲנֹהוּ** שהוא הארבה ששלח להשחית את הארץ, בכ"ז **עצום עושה דברו** מי שיעשה דברו אשר דבר שישבו בתשובה ויעזבו עונותיהם, הוא **עצום** ממחנהו ויתגבר על הארבה ויגרשנו מן הארץ, עוד **נתן קולו** לאמר **כִּי גָדוֹל יוֹם ה'** ונורא מאד היום שהגביל להעניש את החוטאים, **ומי יכילנו** ר"ל מי גבר יתאזר עוז לשוב בתשובה שבזה **יכילנו**, היינו שיוכל לסבול את היום ויכיל את הפורעניות שלא יזיק לו, והנה **קול זה נתן ה' לפני חילו**, היינו ימים רבים קודם ששלח את החיל נתן קולו ע"י הנביא, כמו שנבא כ"ז בס"י א'.

ב יב וְגַם־עֲתָה נֹאמְרֵי שָׁבוּ עָדֵי כָּל־לִבְבְּכֶם וּבְצִוֹם וּבְכִכִּי וּבְמִסְפָּד:

הלשון **וְגַם־עֲתָה** מראה לכאורה כפירוש רש"י והמפרשים, אזהרה נבואית קדמה לפני בוא הארבה, **וְגַם־עֲתָה** עדיין אפשר לתקן ע"י תשובה.

רד"ק: טעם וגם רוצה לומר אם לא תשובו לפני בואו גם עתה אחרי בואו אני מזהיר בכם שתשובו ואמר עתה כי קרוב היה עת בואו בהנבא הנביא כמו שאמר כי בא יום ה' כי קרוב:

ר"מ אלשיך: הנה אמרו רז"ל בפסיקתא על פסוק הקודם, וה' נתן קולו לפני חילו – בראש השנה שהוא כמפורש אצלנו, שלהיטיב אותם מצוה להשמיע קול שופר, לעורר לבנו לשוב עד ה' וכו', ובסוף כי גדול יום ה' וכו' זה יום הכפורים, שדעתם הוא שהזהיר מראש השנה עד יום הכפורים שישבו כמפורש אצלנו, ובזה יתכן יאמר, **וגם עתה** שלא שבתם בעשרת ימי תשובה, שהשמעתי קול תרועת שופר להחרידכם אל תתיאשו לומר, הלא אחר שלא שבנו בימים הנוראים ולא הטהרנו, מה יסכון לנו תשובה עתה, והלא מארבעה חלוקי כפרה הראשונה היא תשובה, ועל מצות לא תעשה תולה עד יום הכפורים, ואם יש בהם כריתות ומיתות בית דין יסורין ממרקים אחרי כן, ואחר שלא שבנו ביום הכפורים, מה תסכון עתה תשובה לבדה אחר שחסרו השתים הראשונות, על כן אמר **וגם עתה נאם ה' שובו אלי בכל לבבכם**, כי אחר שתהיה מאהבה באחדות שני

² גם צמוס א ב. לפי הרמב"ם שלשלת הקבלה היא "עצמוס קיבל מחושע ובית דינו. וישעיה קבל מעמוס ובית דינו. ומיכח קיבל מישיעיה ובית דינו. ויואל קיבל ממיכח ובית דינו". כלומר עצמוס קודם ליואל.

היצרים, כאומרו **בכל לבבכם**, ולא אגעל בה על שלא שבתם קודם יום הכפורים ועבר בלי תשובה, ולא עוד, כי אם גם תשלימו מעין הארבעה חלוקי כפרה, כי האחד כבר אמרתי **שובו אלי**, ועל השנית הוא יום הכפורים אני אומר **ובעום**, ועל היסורין אני אומר **ובבכי** שהוא למוגג העינים, כמד"א (איכה ב יא) **כלו בדםעות עיני במקום מירוק היסורין**³ הממגים⁴ את האדם, כמד"א וְתִמְוֹגְנוּ בִיד־עֵוֹנֵנוּ, ועל הרביעית שהיא מיתה עשו הספד, לזכור המיתה שתעלה לכם במקומה, ואם תאמרו, שלבבכם אטום וסגור חותם צר, כי סגר עליו היצר הרע השוכב על מפתחי הלב, ואינו מניח אתכם לשוב בשום פנים קרעו אותו:

תן לחכם ויהיכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://www.otzar.forum.org/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים
בכתובת: maanelashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺

³ בשיטת רבנו יונה בפרק רביעי של שערי תשובה שאפשר להנצל מיסורים ומיתה הבאים להשלים את הכפרה על כרתות מיתת ב"ד וחילול ה' ע"י צדקה וקידוש ה' והתמדה בתורה.

⁴ שימוש בבנין פיעל על דרך השלמים. במקרא השימוש הוא בצורה 'מוגג' ראה למשל עמוס ט יג וְכָל-הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגְגָנָה: